

Academia Română
Școala de Studii Avansate a Academiei Române
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Transilvania sub administrația lui
Mihai Viteazul

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific,
CS I Ștefan ANDREESCU

Doctorand,
Dorel ȚUINEA

București, 2022

Cuvinte-cheie: Mihai Viteazul; principe; principele Transilvaniei; prerogative princiare; înnobilare; Dieta Transilvaniei; titulatură; dani; politică militară; politică fiscală; politică religioasă; nobili; sași; secui; români;

Domnia lui Mihai Viteazul a reprezentat o temă mereu atractivă, fiind păstrată în actualitate prin intermediul unor noi cercetări sau interpretări, care au încadrat acțiunile desfășurate de voievod în contextul internațional al epocii, reconstituind o imagine cât mai completă a acestor realități. În pofida numărului mare de cărți sau studii dedicate acestei perioade, în istoriografie încă au mai rămas chestiuni neelucidate sau insuficient cercetate, care privesc diverse aspecte care au legătură cu domnia lui Mihai Viteazul din Țara Românească și, mai ales, privitoare la stăpânirea exercitată asupra Transilvaniei și Moldovei.

Cercetarea noastră vizează perioada celor unsprezece luni în care Mihai Viteazul s-a aflat la conducerea Transilvaniei și ne propunem identificarea și descrierea tuturor aspectelor care țin de administrația efectivă exercitată de voievodul român asupra acestui principat. Demersul nostru se bazează pe cercetarea izvoarelor elocvente, atât documente edite sau inedite, cât și cronicile de epocă, în cuprinsul cărora găsim informații despre domnia lui Mihai Viteazul în general, dar mai ales despre stăpânirea acestuia în Transilvania. Desigur că literatura secundară, generală sau specială, întregeste și oferă consistență cercetării și concluziilor care se vor desprinde din această cercetare.

Izvoare istorice

În ceea ce privește sursele istorice utile pentru această cercetare, am menționat deja că avem în vedere atât cronicile, cât și documentele de arhivă. Privitor la prima categorie, amintim mai întâi *Istoria Țării Românești (1290 – 1690)*. *Letopisețul Cantacuzinesc*, care cuprinde întreaga perioadă de domnie a lui Mihai Viteazul, inclusiv referiri la acțiunile domnului în Transilvania. Date importante ne-au fost transmise și de cronicarul maghiar Ștefan Szamosközy, contemporan cu Mihai Viteazul și martor ocular al unora dintre evenimentele descrise. La fel de importante sunt și mărturiile călătorilor străini care menționează diferite aspecte din timpul stăpânirii voievodului român în Transilvania. O selecție riguroasă de izvoare narative privitoare la istoria lui Mihai Viteazul o constituie volumul al II-lea din lucrarea *Mihai Viteazul în conștiință europeană*, care reproduce în original și în traducere fragmente de cronicile elaborate în secolele XVI-XVIII.

Faptul că Mihai Viteazul a reprezentat un subiect predilect al istoriografiei noastre poate fi probat și prin numărul important de volume în care au fost publicate documente de arhivă privitoare la domnia voievodului Mihai. Astfel, amintim mai întâi volumele din colecția Hurmuzaki, dintre care volumul al XII-lea conține peste 1200 de documente, reproduse integral sau fragmentar, multe dintre ele emise în afara spațiului românesc, dar care sunt surse elocvente pentru epoca lui Mihai Viteazul. Alte documente relevante pentru cercetarea noastră au fost publicate de Andrei Veress în cuprinsul mai multor volume. Mai amintim volumul al XI-lea al colecției *Documenta Romaniae Historica*, seria B, care cuprinde câteva acte referitoare la Transilvania, dar și volumul I din colecția *Mihai Viteazul în conștiința europeană* și volumul al IV-lea din *Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae*. În pofida acestor volume de documente, există în continuare în arhivele românești multe acte inedite care așteaptă să fie publicate și puse la îndemâna cercetătorilor. Astfel, menționăm că am găsim documente relevante în mai multe fonduri arhivistice, dintre care putem menționa: Fond Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale, Fond familial Gal de Hilib, Fond familial Lázár din Mureșeni, Fond Bresle. Breasla lăcătușilor sau Fond familial Apor din Turia de Jos.

Structura lucrării

Lucrarea este formată din paisprezece capitole, dispuse în cuprinsul a trei părți. Prima parte constă în capitolul introductiv și metodologic, dar și într-o prezentare succintă a istoriografiei subiectului, urmărind pe de o parte unirea politică din vara anului 1600, iar pe de altă parte domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania.

În partea a doua, intitulată *Prerogative princiare exercitate de Mihai Viteazul în Transilvania*, am prezentat în amănunt nouă atribute princiare și felul în care acestea au fost puse în aplicare de domnul român: folosirea titulaturii, componența cancelariei și consiliului princiar, convocarea Dietei, dreptul de danie, dreptul de înnobilare, dreptul de judecată, politica religioasă, politica fiscală și politica militară. Pentru fiecare caz în parte, am urmărit să observăm care a fost atitudinea Stărilor Transilvaniei, dar și a imperialilor habsburgici. Drept urmare a reieșit că voievodul a exercitat fără constrângere unele atribute princiare (dreptul de danie, dreptul de a convoca Dieta țării, dreptul de înnobilare etc), iar în cazul altora s-a confruntat cu constrângeri (de exemplu, utilizarea titulaturii).

Partea a treia, intitulată *Relațiile cu națiunile transilvănene și cu românii*, tratează pe larg, în primele trei capitole, felul în care Mihai Viteazul a reușit să colaboreze cu factorii politici ai țării, reprezentați în Dieta țării, adică nobilimea, secuimea și sașii. Pentru fiecare

situație în parte am reliefat raporturile inițiale și apoi am urmărit evoluția acestora pe parcursul celor 11 luni de stăpânire ardelenescă a voievodului muntean. Astfel, puse în fața faptului împlinit, toate cele trei Stări l-au recunoscut pe Mihai Viteazul drept principe în cadrul Dietei din noiembrie 1599, dar ulterior atitudinea lor a devenit tot mai potrivnică (în principal, din cauza taxelor și a cheltuielilor cu întreținerea oștilor), doar o mare parte dintre secui rămânând credincioși domnului român inclusiv în perioada răscoalei din august – septembrie 1600.

Un capitol distinct este dedicat atitudinii lui Mihai Viteazul față de românii transilvăneni, care sunt menționați în izvoarele istorice mai ales în contextul răscoalelor iobăgești împotriva stăpânilor de moșii.

La final, am sintetizat în câteva pagini concluziile cercetării desfășurate și am adăugat lista bibliografică, cuprinzând izvoarele istorice cercetate (inedite și edite) și literatura de specialitate.

În desfășurarea cercetării noastre, ne-am concentrat pe analizarea documentelor elocvente pentru demersul nostru, urmărind identificarea exemplelor celor mai potrivite pentru susținerea punctelor de vedere exprimate. Totodată, am recurs cu precădere la metoda analitică, am realizat analogii între informațiile care privesc același eveniment sau aceeași persoană, dar care sunt cuprinse în surse diferite, am comparat informațiile, dar și opiniile emise de alți istorici care au cercetat subiectul. De asemenea, cu ajutorul metodei comparative am identificat acele situații/decizii asemănătoare între Mihai Viteazul și alți principii ai Transilvaniei, în special Sigismund Báthory. Pentru comparație utile au fost și documentele emise de Stările Transilvaniei sau de comisarii imperiali (inclusiv Gheorghe Basta) în perioada imediat următoare retragerii și uciderii lui Mihai Viteazul.

Cuprins

Partea I. Introducere și istoriografie	4
Capitolul I. Introducere. Istoriografia subiectului și necesitatea științifică	4
I.1 Izvoare istorice	4
I.2 Istoriografia subiectului.....	6
I.2.1 Unirea „țărilor române”	6
I.2.2 Mihai Viteazul în Transilvania	14
I.3 Metodologia și perspective ale cercetării	18
Partea a II- a. Prerogative princiare exercitate de Mihai Viteazul în Transilvania.....	21
Capitolul II. Utilizarea titlaturii princiare	21
II.1 Titlatura utilizată în actele emise de Mihai Viteazul	21
II.2 Titlatura lui Mihai Viteazul în actele emise de Stările Ardealului	25
II.3 Intitulația lui Mihai Viteazul în actele boierilor din Țara Românească	29
II.4 Intitulația lui Mihai Viteazul în relațiile cu Habsburgii	31
II.5 Alte mărturii externe	36
II.6 Sigiliul lui Mihai Viteazul	39
II.7 Titlatura lui Mihai Viteazul în cronicile epocii sale	42
II.8 Concluzii	45
Capitolul III. Cancelaria și consiliul principelui	50
III.1 Cancelaria principelui	50
III.2 Consiliul princiar	58
III.3 Concluzii	64
Capitolul IV. Dietele convocate de Mihai Viteazul	66
Capitolul V. Dreptul de danie al lui Mihai Viteazul	83
V.1 Recunoașterea dreptului de danie	83
V.2 Danii ale lui Sigismund Báthory anulate de Mihai Viteazul	87
V.3 Danii ale lui Sigismund Báthory confirmate de Mihai Viteazul	89
V.4 Comparație între dreptul de danie din Transilvania și cel din Partium	93
V.5 Beneficiarii daniilor lui Mihai Viteazul: slujbași din Transilvania și din Țara Românească	96
V.6 Trăinicia daniilor lui Mihai Viteazul	100
V.7 Comparație cu dreptul de danie exercitat de Stările Transilvaniei și de Giorgio Basta	105
V.8 Concluzii	109

Capitolul VI. Atributul princiar al înnobilării	111
Capitolul VII. Dreptul de judecată al lui Mihai Viteazul	121
Capitolul VIII. Politica religioasă a lui Mihai Viteazul	133
VIII.1 Contextul de la sfârșitul secolului al XVI-lea	133
VIII.2 Mihai Viteazul și confesiunile recepte	135
VIII.3 Mihai Viteazul și biserica ortodoxă transilvăneană	140
VIII.4 Concluzii	144
Capitolul IX. Politica fiscală	147
Capitolul X. Politica militară	158
X.1 Progresele militare din secolul al XVI-lea	158
X.2 Armata lui Mihai Viteazul în Transilvania	160
X.3 Sprijinul financiar al Habsburgilor	163
X.4 Organizarea cetăților	170
X.5 Soldații și răscoala împotriva lui Mihai Viteazul	173
X.6 Concluzii	178
Partea a III-a. Relațiile cu <i>națiunile transilvănene</i> și cu românii	179
Capitolul XI. Mihai Viteazul și nobilimea maghiară	179
XI.1 Mihai Viteazul și orașele transilvănene	184
XI.2 Revolta nobilimii ardelenesti	188
XI.3 Concluzii	195
Capitolul XII. Mihai Viteazul și sașii	197
XII.1 Relațiile dintre Mihai Viteazul și Universitatea săsească	197
XII.2 Sașii și răscoala împotriva lui Mihai Viteazul	203
XII.3 Concluzii	206
Capitolul XIII. Mihai Viteazul și secuii	207
XIII.1 Relațiile de dinainte de domnia ardeleană a principelui muntean	207
XIII.2 Relațiile din timpul domniei ardeleni a lui Mihai Viteazul	210
XIII.3 Secuii și răscoala împotriva lui Mihai Viteazul	216
XIII.4 Concluzii	218
Capitolul XIV. Atitudinea față de românii transilvăneni	220
Concluzii finale	227
Bibliografie	232

Bibliografie

A. Surse primare

I. Inedite

- Biblioteca Academiei Române, Documente istorice ;
- MOL Családok, Testületek és intézmények levéltárai, Csáky család levéltára, Központi levéltár (P 71), la SANIC, Colecția Microfilme Ungaria, Rola 626, cadre 1267-1272 ;
- SJAN Cluj, Colecția generală, Seria I. ANR, Subseria II. Documente;
- SJAN Cluj, Colecția personală Mike Sándor, Seria I;
- SJAN Cluj, Fond Bresle. Breasla lăcătușilor.
- SJAN Cluj, Fond fideicomisionar Jósika;
- SJAN Cluj, Fond familial Bánffy, Seria I. ANR, I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Gal de Hilib;
- SJAN Cluj, Fond familial Gyulai – Kuun, I. Documente medievale ;
- SJAN Cluj, Fond familial Haller;
- SJAN Cluj, Fond familial Kemény de Ciumbrud, I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Kornis, Seria 1- Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Lázár din Mureșeni;
- SJAN Cluj, Fond familial Sennyey, Seria III. Comitatul Zemplén;
- SJAN Cluj, Fond familial Suky, Seria I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Toldalagi;
- SJAN Cluj, Fond familial Wass;
- SJAN Cluj, Fond Primăria municipiului Cluj-Napoca, Seria A;
- SJAN Cluj, Fond Primăria orașului Bistrița, Seria I;
- SJAN Cluj, Fond Primăria orașului Dej;
- SJAN Covasna, Colecția Cserey Emilia, născută Zathureczky;
- SJAN Covasna, Colecția Dr. Nagy Eugen, notar public;
- SJAN Covasna, Fond familial Apor din Turia de Jos;
- SJAN Covasna, Fond familial Domokos din Cernatul de Jos;

- SJAN Covasna, Fond familial Potsa din Hătuica;
- SJAN Mureș, Fond Primăria municipiului Târgu – Mureș, 31. Seria Mihai Viteazul;
- SJAN Sibiu, Fond Capitlul evanghelic C. A. Bistrița;
- SJAN Sibiu, Fond Capitlul evanghelic C.A. Sibiu;
- SJAN Sibiu, Colecția Brukental, Seria 40;
- SJAN Sibiu, Colecția de acte fasciculate, Seria D. Finanțe ;
- SJAN Sibiu, Colecția de documente ale parohiilor evanghelice C.A. Sătești, Preluarea 1, Seria 1 ;
- SJAN Sibiu, Fond Dieta Transilvaniei ;
- SJAN Sibiu, Fond Episcopia Bisericii Evanghelice C. A. din Transilvania, Colecția de documente episcopale;
- SJAN Sibiu, Fond Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale;
- SJAN Sibiu, Fond Parohia evanghelică C. A. Mediaș, Seria 1 ;

II. Edite

A Nemes Székely Nemzetnek Constitutióji, Privilegiumai, és a Jóság leszállását tárgyzó némelly törvényes ítéletei, több hiteles Leveles-tárokból egybe-szedve, Kilyéni Székely Mihály (edit.), Pesta, 1818;

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, vol. II, Hermanstadt, 1845;

Călători străini despre Țările Române, vol. III-IV, Maria Holban (red. resp.), Editura Științifică, București, 1971-1972;

Bethlen, Wolfgang de, *Historia de rebus Transsylvanicis*, tomus IV, 1785;

Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici, Pars I Complectens Annales ann. 990-1630, Edidit Josephus Trausch, Coronea, MDCCCXLVII;

CIPARIU, Timotei, *Documente istorice*, în Idem, *Archivu pentru filologia și istoria*, nr. I, Blaj, 1867, p. 12-21;

CONSTANTINESCU, Radu, *Lupta pentru unitate națională a țărilor române (1590-1630). Documente externe*, București, 1981;

Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653), ediție îngrijită de Liviu Marcu, Cluj-Napoca, 1997;

- CORFUS, Ilie, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone (secolul al XVI-lea)*, București, 1979 ;
- CRĂCIUN, Ioachim, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români, 1566-1608*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul“, Cluj, 1928;
- Idem, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, VII, 1936-1938, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 620-640;
- Idem, *Știri despre Mihai Viteazul la cronicarul maghiar Francisc Mikó*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, IX, 1944, p. 498-508;
- Diplomatarium italicum : documenti raccolti negli archivi italiani*, vol. I, Roma, 1925;
- Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, Vol. XI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975;
- Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. II/1, III/1, III/2, IV/1, IV/2, XII, XV/1 publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române, Bucuresci, 1880 – 1903;
- Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indici de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, București, 1979;
- FENEȘAN, Costin. *Diplomatarium Banaticum*, vol. II, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2017;
- Idem, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Editura Facla, Timișoara, 1981;
- Genealógiai Füzetek*, Imre Sándor, József Sebestyén (edit.), Cluj, 1904;
- Istoria Țării Românești (1290 – 1690). Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960;
- Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul*, ediție de Constantin Grecescu, București, 1963;
- Erdélyország történetei tára (1540-1600)*, vol. I, Kemény József, Kovács István (edit.), Cluj, 1837;
- IORGA, Nicolae, *Documente nouă în mare parte românești relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în AARMSI, seria II, tom XX, p. 435 – 502;
- Idem, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediție îngrijită de Ruxandra Mihăilă, București, 1999;
- Idem, *Un act latin de la Mihai Viteazul* în „Revista istorică”, anul IV, nr. 10-12, octombrie – decembrie 1920, p. 246 – 247;

- ISTHVÁNYI PANNONI, Nicolai, *Historiarum de rebus ungaricis libri XXXIV*, Colonia (Köln), 1622;
- FILITTI, I. C., *Din arhivele vaticanului*, II, București, 1914;
- Krassó vármegye története. IV. Oklevéltár*, Frigyes Pesty (edit.), Budapesta, 1883;
- KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, traducere și studiu introductiv de G. Duzinchevici și E. Reus-Mîrza, București, 1965;
- Idem, *Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum, ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transylvania interventarum Georgium Kraus 1646 fungentem civitatis Schaesburgensis notarium conscriptus*, în Joseph Kemény, *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Vol. I, Klausenburg (Cluj), 1839, p. 161-217;
- LUKÁCS, Antal, *Documente făgărășene*, I (1486-1630), Editura Scriptorium, București, 2004;
- LUPAȘ, Ioan, *Documente istorice transilvane*, volumul I, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1940;
- Idem, *Un salvconduct al marelui logofăt Teodosie pentru nobilul Ioan Olasi*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, vol. III (1924-1925), Cluj, 1926, p. 545;
- Magyar Történelmi Emlékek*, vol. 28, Szilágyi Sándor (edit.), Budapesta, 1876;
- MAXIM, Mihai, *Noi documente turcești privind țările române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Editura Istros, Brăila, 2008;
- Memorialul lui Nagy Szabó Ferencz din Târgu Mureș (1580 – 1658)*, Editura Kriterion, București, 1993;
- Mihai Viteazul în conștiință europeană*, Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Mircea Mușat (coord.), vol. I, II și IV, Editura Academiei Republicii Socialiste România; *Ibidem*, vol. V, Editura Academiei Române, București, 1982-1990;
- MIHAIL, Paul, *Documente inedite ale cancelariei moldovenești din secolul al XVI-lea (din arhiva metocului Sf. Mormânt din Constantinopol)*, în „Studii. Revistă de Istorie”, 1964, XVII/2, p. 335-359;
- Monumenta Antiquae Hungariae*, IV (1593-1600), ed. Ladislau Lukács, Roma, 1987;
- Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae*, Szilágyi Sándor (edit.), vol. I, II, IV, V și VII, Budapesta, 1876 – 1881;
- NICOLAESCU, Stoica, *Documente de la Mihai vodă Viteazul ca domn al Țerii Românești, al Ardealului și al Moldovei*, București, 1916;
- Idem, *Documente slavo – române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905;

PANAITESCU, Petre P., *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Fundația Regele Carol I, București, 1936 ;

PUȘCARIU, Ioan cav. de, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, I-II, ediția a IV-a coordonată de Vasile Iuga de Săliște, prefață de Ioan-Aurel Pop, Cluj-Napoca, 2006;

Idem, *Fragmente istorice. Despre boierii din Țara Făgărașului*, Ediția a II-a îngrijită de Vasile Iuga de Săliște, prefață de Aurel Răduțiu, Cluj – Napoca, 2006;

Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen, vol. V, Brașov, 1909;

SIMIGIANUS, Ambrosius, *Historia rerum Hungaricarum et Transsilvanarum ab anno MCCCCXC usque MDCVI quatuor libris comprehensa*, Sibiu, 1940;

SPONTONI, Ciro, *Historia della Transilvania*, Veneția, 1638;

SZÁDECZKI, Lajos, *Erdély és Mihály vajda története 1595-1601*, Timișoara, 1893 ;

Székely oklevéltár (1219-1776), vol. I, Barabás Samu (edit.), Budapesta, 1934; *Ibidem*, vol. V (1296 – 1603), Lajos Szádeczky (edit.), Cluj, 1896;

VERESS, Andrei, *Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597 – 1602)*, I, Budapesta, 1909;

Idem, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. 3 – 7, Editura Cartea Românească, București, 1931 – 1934 ;

Idem, *Relationes nuntiorum apostolicorum in Transilvaniam missorum a Clemente VIII (1592 – 1600)*, Budapesta, 1909;

III. Literatură secundară

ABRUDAN, Pavel, AVRIGEANU, Domnica, *Două documente inedite de la cancelaria din Alba Iulia a lui Mihai Viteazul*, în „Revista de Istorie”, Tom 28, 1975, nr. 4, doc. 1. p. 604-609;

ÁKOS, Egyed, *Sistemul militar și organizarea armatei la secui cu precădere în secolul al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 77-96.

Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice, Seria a II-a, Tom XXVII, Dezbaterile 1905-1906, p. 169-170;

ANDEA, Avram, *Mihai Viteazul și căpitanul sârb Deli Marco (1595-1600)*, în „Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan – Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani”, Ioan Bolovan, Ovidiu Ghitta (coord.), Cluj-Napoca, 2015, p. 395-403;

- Idem, *Stilionar și practici scripturistice în cancelaria ardeleană a lui Mihai Viteazul*, în „Exercițiul scrierii în Transilvania medievală și premodernă”, Susana Andea, Adinel Ciprian Dincă (edit.), Argonaut Publishing, Cluj-Napoca, p. 197 - 218;
- ANDEA, Avram, ANDEA, Susana, *Mihai Viteazul și căpitanul sârb Baba Novac (1596-1601)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Historia”, an XLVII, nr. 1-2 (2002), p. 17-27;
- ANDREESCU, Ștefan, *Câțiva oameni din preajma lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Erasmus”, 4-5, 1994, p. 35-45;
- Idem, *Localizarea Mitropoliei ortodoxe din Bălgrad (Alba Iulia)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XXXIII, 2015, p. 453-459;
- Idem, *Mihai Viteazul și restaurarea Imperiului bizantin: mărturia ambasadurilor venețieni la Constantinopol*, în Idem, *Perspective medievale*, Nemira, București, 2002.
- Idem, *Restitutio Daciae*, Vol. III, *Studii cu privire la Mihai Viteazul*, Editura Albatros, București, 1997.
- ANGHEL, Gheorghe, *Ctitoria mitropolitană din Alba Iulia*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.) Cluj-Napoca, 2005, p. 205-228;
- Idem, *Date noi în legătură cu vechea cetate medievală de la Alba Iulia*, în „Apulum”, XXIII, p. 114-115;
- ARDELEAN, Florin Nicolae, *Oastea portală în Transilvania princiară (1542-1653)*, în „Banatica”, 20/2, 2010, p. 157-175;
- Idem, *Obligațiile militare ale nobilimii în Transilvania princiară (1540-1657)*, în „Crisia”, XL, Oradea, 2010, p. 193-208;
- Idem, *Organizarea militară în principatul Transilvaniei (1541 – 1691). Comitete și domenii fiscale*, Cluj – Napoca, 2019;
- Idem, *Solde, fortificații și armament. Aspecte economice ale organizării militare în principatul autonom al Transilvaniei (1541-1691)*, în „Cultură, istorie, societate”, vol VI, edit. Ștefan Ștefănescu, Claudiu Neagoe, București, 2007, p. 163-178;
- ARMBRUSTER, Adolf, *Dacoromano-saxonica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
- Idem, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, București, 1993;
- BAGI, Zoltán Péter, *Baba Novák. Egy rác hadfi Vitéz Mihály havasalföldy vajda seregében*, în „Tanulmányok Csongrád megye történetéből”, vol. XLIII, Szeged, 2016, p. 59-69;
- BERZA, Mihai, *Mihai Viteazul și Unirea Țărilor Române*, în Idem, *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, București, 1985, p. 44-52.

- BINDER, Pavel, *Contribuții privind domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista de Istorie”, Tom 28, 1975, nr. 4, p. 575 – 603;
- BIRÓ, Vencel, *Erdélyi belügyi fejlődése a fejedelemség megalakulása korában (1541-1571)*, Kolozsvár, 1911;
- BOIA, Lucian, *Evoluția istoriografiei române*, București, 1976 ;
- Idem, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997;
- BOLBOACĂ, Sorin, *Banii Lugojului și Caransebeșului în sec. XVI-XVII*, în „Banatica”, nr. 18, 2008, p. 297-320 ;
- BÓNIS, György, VALENTINY, Antal, *Jacobinus János erdélyi kancellár formuláskönyve (1602)*, Cluj, 1947;
- BRĂTIANU, Gheorghe, *Originile și formarea unității românești*, ediție, studiu introductiv și note de Ion Toderașcu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1998;
- BUNEA, Augustin, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Belgradului*, Blaj, 1902;
- CÎMPEANU, Liviu, *Liga nobiliară de la Turda și „revoluția” Transilvaniei împotriva lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de cercetări Socio-Umane Sibiu”, XXIV, 2017, p. 41-63;
- Idem, *„Revoluția” elitelor transilvănene împotriva lui Mihai Viteazul, în septembrie 1600*, în „Elitele puterii – puterea elitelor în spațiul românesc (secolele XV – XX)”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, p. 229-241;
- CRĂCIUN, Ioachim, *Scrisoarea lui Petru Pellérdi privitoare la ajutorul dat de Sigismund Báthory lui Mihai Viteazul în campania din 1595*, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, VI, 1931-1935, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1936, p. 494-502;
- CREANGĂ, Corneliu, *Contribuția lui Constantin Brâncoveanu la zidirea unei biserici în Ocna Sibiului*, în „Mitropolia Ardealului”, XI, nr. 1-3, 1966, p. 146-155;
- CRISTEA, Ovidiu, *A second front: Wallachia and the „Long War” against the Turks*, în „Europe and the Ottoman World”, Gábor Kárman, Radu Păun (edit.), p. 13 – 27;
- CSIZMADIA, A., *Les congrégations générales et les diètes en Transylvanie*, în „Acta juridica Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus 21 (3-4), 1979, p. 217-248;
- DEMÉNY, Ludovic, *Actele de libertăți ale lui Mihai Viteazul și politica principilor transilvani față de secui la începutul secolului al XVII-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 195-214;

- Idem, *Răscoala din 1562*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 97-110;
- Idem, *Secuții și campania de eliberare a Țării Românești din 1595*, în „Revista de Istorie”, tom 28, nr. 4, 1975, p. 495 – 514;
- Idem, *Secuții și Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 127-149.
- Idem, *Răscoala secuilor din anii 1595-1596*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 149-194;
- DIACONESCU, Marius, *Gândirea politică a lui Ștefan Jósika, cancelarul principelui Sigismund Báthory (Paternitatea unei idei politice: unirea Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova)*”, în „Acta Transylvanica. Anuarul Centrului de Istorie a Transilvaniei”, vol. I (2004), p. 17-42.
- DOGARU, Maria, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album istoric*, București, 1981;
- Idem, *Din heraldica românească. Album*, București, 1994;
- Idem, *Simbolul Daciei și sigiliile lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, 1975, XXXVII/2, p. 169-171;
- DRAGOMIR, Silviu, *Mormântul lui Mihai Viteazul și vechea catedrală de la Alba Iulia*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria III, tom XXI, p. 484-498;
- DUMITRAN, Ana, *Religie ortodoxă – religie reformată. Ipostaze ale identității profesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI – XVII*, Ratio et Revelatio, Oradea, 2015.
- Idem, *Vlădicia Bălgradului – episcopie sau mitropolie ?*, în „Biserica Română Unită cu Roma Greco – Catolică: istorie și spiritualitate. 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Blaj, 2003, p. 247-253.
- ELEK, Jakab, *Kolozsvár története* vol. II (1540-1690), Budapesta, 1888
- Europe 1450 to 1789. Encyclopedia of Early Modern Europe*, ed. John Dewald, vol. IV, New York, 2004;
- FEJÉR, Tamás, *Formularies of the chancellery of the Transylvanian Principality in the second half of the sixteenth century*, în „The hungarian historical review”, vol. 7, nr. 4, 2018, p. 739-759;

- GHITTA, Ovidiu, *Biserica ortodoxă din Transilvania (secolul al XVI-lea – a doua jumătate a secolului al XVII-lea)*, în „Istoria Transilvaniei”, II, Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), Cluj-Napoca, 2007, p. 263 – 276;
- Idem, *Un colaborator al lui Mihai Viteazul. Episcopul Serghie*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca”, Tom. XXVII, 1985-1986, p. 375-382.
- HALECKI, Oscar, *From Florence to Brest (1439 – 1596)*, Rome, 1958;
- HERLEA, Alexandru, *Dietele în Transilvania autonomă*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VI, 1973, p. 207-215;
- HORN, Ildikő, *The Princely Council in the Age of Gábor Bethlen*, în „Hungarian Historical Review”, vol. 2, nr. 4, 2013, p. 824-855;
- IONAȘCU, Ion, *Mihai Viteazul și unitatea țărilor române*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, D. Berciu (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 153-185.
- IORGA, Nicolae, *Biserica lui Mihai Viteazul din Făgăraș*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXX, Vălenii de Munte, 1937, p. 45;
- Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I, Vălenii de Munte, 1908;
- Idem, *Istoria lui Mihai Viteazul*, ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, Editura Militară, București, 1968.
- Idem, *Nichifor Dascălul, exarh patriarhal și legăturile sale cu țările noastre (1580-1599)*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom XXVII, p. 183-200;
- Idem, *Politica lui Mihai Viteazul. Originile ei și însemnătatea ei actuală*, Tipografia „Cultura neamului românesc”, Iași, 1918.
- Idem, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902;
- Idem, *Scurta istorie a lui Mihai Viteazul în amintirea celor săvârșite acum 300 de ani*, Editura Librăriei Socecu, București, 1900.
- Idem, *Studii și documente cu privire la istorie românilor*, vol. I, IV, XII, București, 1901-1906;
- Idem, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, în AARMSI, seria a II-a, tom XXVII, 1904-1905, doc. nr. XV și XVI, Extras, p. 1 – 35;
- JAKÓ, Klára, *Mihály vajda magyar secretariusairól*, în „Erdélyi Múzeum”, LXXVII/2015, nr. 1, p. 113-127;

- JÖRGENSEN, Christen, PAVKOVICI, Michael F., RICE, Rob S., *Fighting Techniques of the Early Modern World. AD 1500 ~ AD 1763. Equipment, Combat Skills, and Tactics*, New York, 2005;
- KÁROLY, Lám, *Az Erdélyi orszaggyűlés szervezete (1541-1848)*, Cluj, 1908;
- KOVÁCS, Geza, *Unele considerații cu privire la legăturile lui Mihai Viteazul cu secuii, în preajma bătăliei de la Guruslău*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 187-194.
- KOVÁCS, Sándor, *Reforma și biserica unitariană*, în „Studii și articole de istorie”, LXXXIV, 2017, p. 39 – 53;
- LUKÁCS, Antal, *Instituția adopțiunii la boierii făgărășeni în secolul al XVI-lea. Un document inedit*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1-2, 2000, p. 44-46;
- LUKINICH, Imre, *Erdély területei változásai a török hódítás korában (1541-1711)*, Budapest, 1918;
- LUPAȘ, Ioan, *Istoria unirii românilor*, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, București, 1937.
- Idem, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, 1927;
- MANOLESCU, Radu, *Unitatea economică a țărilor române în evul mediu*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, D. Berciu (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 135-152.
- MATEI, Alexandru, *Mihai Viteazul și Sălajul. Documente contemporane privind pregătirea, desfășurarea și urmările bătăliei de la Guruslău*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 51 – 130;
- METEȘ, Ștefan, *Domni și boieri din Țările Române în orașul Cluj și românii din Cluj*, Tipografia Astra S.A., Cluj, 1935;
- Idem, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, Volumul I, Tipografia Diecezană Greco-Ortodoxă Română, Arad, 1918;
- MINEA, Ilie, *Despre ardealul lui Mihai Vodă Viteazul. Câteva documente date pentru moșii ardelenesti*, în „Cercetări istorice”, anul X – XII (1934-1936), nr. 1, doc. 1, p. 177-195;
- MOISIL, Constantin, *Noi studii de sigilografie românească. 1. Sigiliul lui Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei*, în „Revista Arhivelor”, 1940, IV/1, p. 100-109;

- MOLDOVAN, Liviu, SÁNDOR, Pál Antal, *Organizarea teritorial-administrativă la secui în secolul al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595-1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Demény Lajos (red. resp.), p. 57-75;
- MUREȘAN, Camil, *Cadrul internațional al politicii lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.), Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005;
- Idem, *Situația internațională a țărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Demény Lajos (red. resp.), București, 1978, p. 15-28;
- MURGESCU, Bogdan, *Etnii și stări în raport cu acțiunea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista de istorie militară”, nr. 2, 2000, p. 25-29;
- Idem, *Mihai Viteazul – medieval sau modern?*, în Idem, *Țările române între imperiul otoman și Europa creștină*, Polirom, 2012, p. 44-52;
- NAGY, László, *Magyar hadsereg és hadművészet a harmincéves háborúban*, Budapest, 1972;
- NAGY, Levente, *Într-o lume relativă... Câteva considerații despre interpretarea unor surse referitoare la domnia lui Mihai Viteazul în Ardeal*, în „Istoria și scrisul istoric azi. Opțiuni metodologice. Paradigmă. Agendă”, Cluj-Napoca, 2020, p. 131-140;
- Idem, *Reforma la români. Un fenomen de transfer cultural în secolele XVI-XVII*, ed. Ratio et Revelatio, Oradea, 2021;
- NĂSTUREL, P. V., *Nova plantatio și regii României*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, 1914, vol. XV, p. 49-51;
- NEAGOE, Manole, *Mihai Viteazul*, Editura Europa Nova, București, 1994.
- Idem, *Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea*, în „Revista arhivelor”, LII (1975), p. 427-442.
- NISTOR, Ioan Silviu, *Prefigurarea de către Mihai Viteazul a simbolurilor României Unite*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.), Cluj-Napoca, 2005, p. 55 – 97;
- NISTOR, Ion, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, Seria III, Tom. XXVIII, 1945-1946, p. 447-542.
- NUSSBÄCHER, Gernot, *Unele aspecte privind relațiile lui Mihai Viteazul cu sașii din Transilvania de Sud*, în „Cumidava”, VIII (1974-1975), p. 113-118;
- ONCIUL, Dimitrie, *Ideea latinității și a unității naționale*, în Idem, *Scrieri istorice*, ediție critică de Aurelian Sacerdoțeanu, Editura Științifică, București, 1968, p. 261-284.
- PANAITESCU, Petre P., *Mihai Viteazul*, ediție îngrijită de Cristian Antim Bobicescu, Corint, București, 2002.

- Idem, *Problema unificării politice a țărilor române în epoca feudală*, în „Studii privind unirea Principatelor”, Andrei Oțetea, Nichita Adăniloiaie, Dan Berindei, Cornelia Bodea, Al. Vianu (red.), București, 1960, p. 70-76.
- PASCU, Ștefan, *Mihai Viteazul și Transilvania*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Editura Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 11-24.
- Idem, *Mihai Viteazul. Unirea și centralizarea țărilor române*, București, 1973;
- Idem, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Studii și materiale de istorie medie”, Vol. I, 1956, p. 123-154.
- PĂCURARIU, Mircea, *Istoria bisericii ortodoxe române*, I, București, 1980;
- PIPPIDI, Andrei, *Hommes et Idées du Sud- Est européen à l'aube de l'âge moderne*, București-Paris, 1980;
- Idem, *Note de istorie a Maramureșului în sec. XVI-XVII*, în „Marmatia”, nr. 5-6, 1979/1980, p. 175-184.
- Idem, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, Ediție revăzută și adăugită, Corint, 2001.
- POP, Ioan-Aurel, *Decizii referitoare la români în dietele transilvane din timpul lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Transilvania. Culegere de studii”, Camil Mureșanu (coord.), Cluj-Napoca, 2005, p. 99-118;
- Idem, *Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII - XVI*, Editura Enciclopedică, București, 1998;
- Idem, *Reformă și națiuni în principatul Transilvaniei*, în „Studia historica et theologica. Omagiu prof. Emilian Popescu”, Constantin C. Petolescu (coord.), București, 2003, p. 459-468;
- PORUMB, Marius, *Mihai Viteazul, ctitor și ocrotitor al artei și culturii românești din Transilvania*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.) Cluj-Napoca, 2005, p. 143-152;
- PRODAN, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2013;
- Răscoala secuilor din 1595-1596. Antecedente, desfășurare și urmări*, Demény Lajos (red. resp.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978;
- REZACHEVICI, Constantin, *Gândirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobândire a Moldovei*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 51-73.

- Idem, *Luptele hatmanului Jan Zamoyski cu Mihai Viteazul într-o tipăritură rară din Biblioteca Zamoyski*, în „Revista de Istorie”, Tom 32, nr. 7, Extras, p. 1327-1349;
- Idem, „*Neam*” și „*Națiune*”: *unirea politică a Țărilor Române sub Mihai Viteazul. Critica unor interpretări*, în „Revista de Istorie”, Tom 30, septembrie 1977, nr. 9, p. 1709-1727, București, 1976.
- Idem, *Prima unire a conducerii celor trei Tari Române de către Mihai Viteazul*, Fundatia Culturala „Gheorghe Marin Speteanu”, București, 2000.
- Idem, *Tabăra de lângă Turda (pe câmpia Turdei) și sfârșitul lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 441-470.
- ROBERTS, Michael, *The military revolution (1560-1660)*, republicat în Idem, *Essays in Swedish History, London*, 1967, p. 195-225;
- ROSETTI, Alexandru, *Lettres roumaines de la fin du XVIe eu du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926;
- SACERDOȚEANU, Aurelian, *Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, 1945, VI/2, p. 330 – 333;
- Idem, *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolul avut în formarea ideii de Unire*, în „Revista Arhivelor”, 1968, XI/2, p. 11 – 68;
- SÎRBU, Ion, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, Editura Facla, Timișoara, 1976.
- STOICESCU, Nicolae, *Oastea lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 75-112;
- STURDZA-SĂUCEȘTI, Marcel, GONȚA, Alexandru I., *Tricolorul românesc simbol al unității naționale sub Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, XI, 1968, nr. 2, p. 69-78.
- SZABÓ, Attila T., *Erdélyi magyar szótörténeti tár*, vol. 1, Editura Kriterion, București, 1975;
- SZEGEDI, Edit, *Putem vorbi de luteranism în Transilvania secolului al XVI-lea?*, în „Studii și articole de istorie”, LXXXIV, 2017, p. 7-17;
- Idem, *Reforma în Transilvania. Constituirea identităților confesionale*, în „Istoria Transilvaniei”,II, Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), Cluj-Napoca, 2007, p. 237-247;
- SZEMKOVICS, Laurențiu-Ștefan, *Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania (secolele XVI-XIX)*, Editura Moroșan, București, 2014;

- Idem, *Diploma de înnobilitare cu blazon acordată de Mihai Viteazul lui Gheorghe Ciocănești, castelan al cetății Jdioara, precum și fraților săi Nicolae, Ioan și Petru*, în „Hrisovul. Anuarul Facultății de Arhivistică”, XII, Serie nouă, 2006, p. 149-157;
- TĂȚAR, Octavian, *Identități și solidarități medievale în Europa*, în „Terra Sebus. Acta musei Sabesiensis”, nr. 1, Sebeș, 2009, p. 175-199;
- TEODOR, Pompiliu, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista istorică”, Serie nouă, nr. 5-6, p. 473-489;
- TOCILESCU, Grigore, *O nouă pecetie a lui Mihai Viteazul*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, 1905, 2, nr. 9, p. 10-13;
- TODIȚA, Damian, *Mihai Viteazul și Clujul*, Napoca Star, Cluj, 2004;
- Magyar Történelmi Tár*, Budapest, 1880;
- TÓTH, Sándor László, *A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború*, Szeged, 2000;
- TROCSÁNYI, Zsolt, *Erdély központi kormányzata 1540 – 1690*, Budapest, 1980;
- TURCU, Constantin, *Informații documentare cu privire la campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în „Studii și articole de istorie”, II, București, 1957, p. 77-94;
- ȚUINEA, Dorel, *Pătrunderea slujbașilor netransilvăneni ai lui Mihai Viteazul în societatea ardeleană*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. XXXVII, 2019, p. 73-85;
- URECHIA, V. A., *Schițe de sigilografie românească. Comisiunea însărcinată de Ministerul de Interne cu cercetarea stemelor regatului și ale județelor*, București, 1891;
- XENOPOL, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, *Epoca lui Mihai Viteazul*, Ediția a III-a îngrijită de I. Vlădescu, Editura „Cartea românească”, București, 1927;
- ZACH, Krista, *Toleranță religioasă și construirea stereotipurilor într-o regiune multiculturală. „Biserici populare” în Transilvania*, în „Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie”, Sibiu, 2001, p. 64 – 96;
- VERESS, Andrei, *Campania creștinilor împotriva lui Sinan Pașa*, în „Academia Română. Memoriile secțiunii istorice”, seria III, tom IV, 1925, p. 65 – 148;
- Idem, *Despre semnătura latinească a lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, anul II, nr. 3, București, 1926, p. 409-411;